

صبر و صابران در کربلا

حجت الاسلام والمسلمین جواد محدثی*

اشاره

حادثه کربلا، نه به عنوان واقعه‌ای غم‌انگیز یا مبارزه‌ای حماسی که در گذشته اتفاق افتاده و سپری شده؛ بلکه به عنوان حادثه‌ای که الگوی دینداری، حق‌مداری و باطل‌ستیزی است؛ از این رو درس‌های بسیاری دارد که می‌تواند برای عصر حاضر نیز الهام‌بخش باشد؛ درس‌هایی همچون: آزادگی، وفا، حق‌طلبی، مبارزه با ظلم، بصیرت، ایثار، شجاعت، عزّت، فتوّت و جوانمردی، شهادت‌طلبی، رضا و تسلیم، تکلیف‌محوری، عدالت‌خواهی، امر به معروف و نهی از منکر، امتحان، تولّی و تبرّی، احیای دین، اقامه نماز، پیروی از امام و...

یکی از درس‌های مهم حادثه عاشورا، «صبر و استقامت» است که در گفتار، رفتار، جهاد و شهادتِ عاشوراییان جلوه‌گر است. بررسی عوامل صبورساز و جلوه‌های صبر اصحاب امام در واقعه عاشورا، می‌تواند الگویی شایسته برای درس‌آموزی از آنان و نهادینه کردن صبر در وجود هر یک از ما باشد.

* محقق و نویسنده.

الف) عوامل صبر آفرین

۱. جهان بینی صابرا نه

یکی از عوامل صبر آفرین، نگاه و بینش انسان به زندگی، مسائل آن و جهان امروز و آخرت است. وقتی دنیا ناپایدار است و مرگ به سراغ همه خواهد آمد، وقتی هر کس در هر شرایطی باید این جهان را بگذارد و برود، تحمل سختی‌ها و آمادگی برای شهادت بیشتر خواهد شد. امام حسین علیه السلام در یکی از سروده‌های خود با این نگرش چنین می‌فرماید:

فَإِنْ تَكُنِ الدُّنْيَا تُعَدُّ نَفِيسَةً فَإِنَّ ثَوَابَ اللَّهِ أَعْلَىٰ وَ أَنْبَلُ
وَ إِنْ تَكُنِ الْأَبْدَانُ لِلْمَوْتِ أَنْشِئَتْ فَقَتْلُ امْرِئٍ بِالسَّيْفِ فِي اللَّهِ أَفْضَلُ^۱

اگر دنیا ارزشمند شمرده می‌شود، پاداش الهی برتر و شریف‌تر است و اگر بدن‌ها برای مرگ پدید آمده‌اند، کشته شدن انسان با شمشیر در راه خدا، برتر است.

شهادای دفاع مقدس و نیز شهادای مدافع حرم و تمام کسانی که در راه حفظ دین و اعتلای کلمه‌الله، دنیای فانی را با تمام زیبایی‌ها و امکاناتش رها کرده و از ایثار جان شیرین خویش نیز ابایی ندارند، در حقیقت از این آموزه بزرگ عاشورائیان الگو گرفته‌اند که این چنین مشتاقانه به سوی مرگ در راه خدا قدم بر می‌دارند.

۲. کسب رضایت الهی

خداوند، صابران را دوست دارد و به آنان مژده می‌دهد و از آنان راضی است. بنا بر آیات قرآن، خوف و هراس در راه خدا و تحمل

۱. علی بن موسی ابن طاووس؛ *اللهموف علی قتلای الطوفوف*؛ ترجمه احمد فهری

آسیب‌های جسمی، جانی، ضررهای مالی، مرگ و میر عزیزان و مصیبت‌های مختلف، همه امتحان‌های الهی است و به کسانی که از این آزمون‌ها رو سفید بیرون آیند و صبر کنند، بشارت داده شده است: «وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ»^۱ عرصه جهاد، تمامی این موارد را در بردارد. عاشورائیان با درس‌آموزی از این نکته قرآنی، اهل صبر بر سختی‌های آن جهاد فی سبیل الله شدند و اجر الهی را دریافت کردند.

معاذ بن جبل، صحابی رسول خدا ﷺ وقتی فرزند خود را از دست داد، بسیار بی‌تابی می‌کرد. خبر که به رسول خدا ﷺ رسید، حضرت برای او نامه‌ای نوشت و به او فرمود:

به من خبر بی‌تابی تو بر فرزندت که خداوند به مرگ او حکم کرده، رسیده است. همانا فرزند تو از هدیه‌های گوارای خدا و از عاریه‌های به ودیعه گذاشته او نزد تو بود. خداوند تا مدتی تو را از آن بهره‌مند ساخت و در وقتی که مشخص شده بود، او را گرفت. پس ما از خداییم و به سوی خدا بازمی‌گردیم.^۲

۳. صبر، پل عبور به بهشت

امام حسین علیه السلام برای اینکه یاران خود را بهشتی کند، چشم‌انداز روشن و امیدبخشی از فرجام کار صابران را به آنان نشان داد و شهادت همراه با صبر را پل عبور به آن فضای دلانگیز معرفی کرد. امام علیه السلام برای امیدبخشی، دلداری و انگیزه‌آفرینی در یاران خویش و خانواده‌اش و آمادگی آنان برای تحمل سختی‌های این راه، فرمود:

۱. بقره: ۱۵۵.

۲. ابن‌شعبه حرانی؛ تحف العقول؛ ص ۵۹.

صَبْرًا يَبِيَّ الْكِرَامِ فَمَا الْمَوْتُ إِلَّا قَنْطَرَةٌ يَغْبُرُ بِكُمْ عَنِ الْبُؤْسِ وَالصَّرَاءِ إِلَى الْجَنَانِ الْوَاسِعَةِ وَالنَّعِيمِ الدَّائِمَةِ: ۱ صبر و مقاومت کنید ای بزرگ‌زادگان! چرا که مرگ، تنها پلی است که شما را از رنج و سختی عبور می‌دهد و به سوی بهشت گسترده و نعمت‌های همیشگی می‌رساند.

همچنین خطاب به خانواده خود و دعوت آنان به صبوری نیز فرمود: «بنگرید! اگر من کشته شدم، به خاطر من گریبان چاک ندهید و صورت مخراشید».^۲

۴. ایمان به هدف

کسی که در انتخاب هدف و راه بصیرت نداشته باشد، راه را با تردید می‌پیماید و در مواجهه با مشکلات، کم‌طاقت می‌شود؛ اما آنکه «حق» را هدف قرار دهد و با بصیرت گام در راهی بنهد، نه سست می‌شود و نه از سختی‌ها می‌هراسد، حتی مرگ در راه هدف حق را هم با آغوش باز می‌پذیرد.

وقتی امام علیه السلام در مسیر کربلا، عبارت «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» را که گویای شهادت بود، بر زبان جاری کرد؛ حضرت علی اکبر علیه السلام از پدر پرسید: «أَوَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ؟ مگر ما بر حق نیستیم؟». امام فرمود: «بَلَىٰ وَ الَّذِي إِلَيْهِ مَرْجِعُ الْعِبَادِ: آری! قسم به خدایی که بازگشت همگان به سوی اوست، ما بر حقیق».^۳ حضرت علی اکبر علیه السلام گفت: «فَإِنَّا إِذَا لَا تَبَالِي أَنْ نَمُوتَ مُحَقِّينَ: ۳ پس ما را باکی از مرگ در راه حق نیست».

۱. محمد باقر مجلسی؛ بحار الأنوار؛ ج ۶، ص ۱۵۴.

۲. همان، ج ۴۵، ص ۸۹.

۳. محمد بن محمد مفید؛ الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد؛ ج ۲، ص ۸۲.

امام حسین علیه السلام هنگام آخرین وداع با اهل بیت خویش نیز ضمن آنکه آنان را آماده تحمل بلا و رنج ساخت، فرجام خوش این مصیبت‌ها را نیز بیان کرد تا آنان به سلاح صبر مجهز شوند:

وَيَعُوْضُكُمْ عَنْ هَذِهِ الْبَلِيَّةِ اَنْوَاعَ النَّعْمِ وَالْكَرَامَةِ فَلَا تَشْكُوْا وَلَا تَقُوْلُوْا
بِالْسِّيْتِكُمْ مَا يَنْقُصُ قَدْرَكُمْ^۱ خداوند انواع نعمت‌ها و کرامت را در عوض این بلا و گرفتاری به شما عطا می‌کند. پس شکوه نکنید و چیزی بر زبان نیاورید که قدر و منزلت شما را کم کند.

از همین رو بود که حضرت زینب علیها السلام در مجلس ابن‌زیاد و در پاسخ به وی، عزتمندانه و صبورانه فرمود: «مَا رَأَيْتُ إِلَّا جَمِيْلًا»^۲. این بیان، گویای روحیه صبر در آن بانوی کرامت و قهرمان صبر است که دشمن را در هم شکست. چنین ایمانی به درستی راه و حق بودن هدف، آستانه تحمل و صبوری انسان را در برابر همه مشکلات، از جمله کشته شدن در راه عقیده حق را بالا می‌برد.

۵. حضور در محضر خدا

از دیگر عواملی که هم سبب افزایش آستانه تحمل و صبوری انسان می‌شود و هم برای آدمی آرامش روحی به ارمغان می‌آورد، خود را در محضر خدا دیدن و پروردگار را حاضر و ناظر و باخبر از احوال خویش دانستن است. همچنان که وقتی حضرت ابراهیم علیه السلام به آتش افکنده شد، فرشتگان بزرگ الهی می‌آمدند و می‌گفتند: آیا نیازی داری؟

۱. جمعی از محققان پژوهشگره باقرالعلوم علیه السلام؛ موسوعه کلمات الامام الحسین علیه السلام؛

ص ۴۹۱.

۲. محمدباقر مجلسی؛ بحارالانوار؛ ج ۴۵، ص ۱۱۶.

آن حضرت به آنان می‌فرمود: به شما احتیاجی ندارم. جبرئیل گفت: پس از خدا بخواه. حضرت فرمود: «حَسْبِي مِنَ سُؤَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي»^۱ همین که او از حال من خبر دارد، برایم کافی است».

امام حسین علیه السلام در اوج سختی‌ها و بلاهای جانکاه، درباره میزان و عامل صبر و تحمل خویش فرمود: «هُوَ عَلَيَّ مَا نَزَلَ بِي أَنَّهُ بِعَيْنِ اللَّهِ»^۲ آنچه این داغ‌ها و مصیبت‌ها را برایم قابل تحمل می‌سازد، این است که در برابر چشم خداست و خداوند می‌بیند و شاهد است». یاد خدا و انس با پروردگار، قدرت تحمل شداید را بالا می‌برد. از همین روست که خداوند فرموده است: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»^۳.

توکل نیز عنصری صبرآفرین است؛ زیرا نوعی احساس پشتوانه الهی در امور سخت و تکلیف‌های سنگین و به عبارتی همان احساس حضور در محضر الهی و برخورداری از نصرت و امداد و عنایت اوست. از همین روست که سیدالشهداء علیه السلام در صبح عاشورا با حمله سپاه دشمن، این‌گونه با خدا مناجات می‌کند: «اللَّهُمَّ أَنْتَ تَقْتِي فِي كُلِّ كَرْبٍ، وَأَنْتَ رَجَائِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ...»^۴ خدایا! تو در هر گرفتاری تکیه‌گاه منی و در هر شدت و سختی، مایه امید منی».

۱. محمد محمدی ری‌شهری؛ میزان الحکمه؛ ح ۲۲۰۳۲.

۲. جمعی از محققان پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام؛ موسوعه کلمات الامام الحسین علیه السلام؛ ص ۴۷۷.

۳. بقره: ۴۵: «به وسیله صبر و نماز، استعانت بجوید».

۴. محمد بن محمد مفید؛ الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد؛ ج ۲، ص ۹۶.

ب) جلوه‌های صبر اصحاب در کربلا

۱. صبر بر سختی‌های میدان نبرد

میدان نبرد یکی از عرصه‌های بروز مشقت‌هاست. زخم شمشیر و نیزه، جراحت و خون، قطع اعضا، تشنگی، خستگی، جان باختن و یا اسیر شدن، از پیامدهای حضور در میدان مبارزه است. هر کس صبر و مقاومت بر اینها را نداشته باشد، مرد میدان جهاد نیست. حضرت سیدالشهداء علیه السلام از آغاز حرکت، نیروهایی را همراه خود آورد که تحمل تیغ و تیر و زخم شمشیر و مرگ در این راه را داشته و خود را برای همه اینها آماده کرده باشند. چنانکه در یکی از سخنرانی‌های آغازین خطاب به آنان فرمود:

أَيُّهَا النَّاسُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَصْبِرُ عَلَى حَدِّ السَّيْفِ وَطَعْنِ الْأَيْدِيَةِ فَلْيَتِمُّ مَعَنَا
وَالْأُخْرَى فَلْيُصْرِفْ عَنَّا: ^۱ ای مردم! هر کس از شما که صبر و مقاومت بر
تیزی شمشیرها و زخم نیزه‌ها دارد، همراه ما بماند و گرنه بازگردد.
پس از نماز ظهر عاشورا نیز یاران خود را به صبر دعوت نمود و
فرمود: «فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا». ^۲

این فرهنگ در یاران آن حضرت نیز متجلی بود و در شعرها و رجزهایشان نمود داشت؛ به عنوان نمونه سعد بن حنظله چنین رجز می‌خواند:

صَبْرًا عَلَى الْأَسْيَافِ وَالْأَسْتِهِ صَبْرًا عَلَيْهَا لِدُخُولِ الْجَنَّةِ ^۳

۱. سلیمان بن ابراهیم قندوزی؛ *ینابیع المودة*؛ ص ۴۰۶.

۲. محمد باقر مجلسی؛ *بحار الانوار*؛ ج ۴۵، ص ۸۹.

۳. ابن شهر آشوب؛ *مناقب آل ابی طالب علیهم السلام*؛ ج ۴، ص ۱۰۱: «برای رسیدن به بهشت، بر شمشیرها و نیزه‌ها صبر می‌کنیم».

کسی که صبر داشته باشد، درد و مصیبت و زخم و مشقت را بهتر و بیشتر تحمل می‌کند؛ چنانکه امام علی علیه السلام فرموده است: «مقاومت و صبر، فاجعه و مصیبت را آسان و قابل تحمل می‌سازد».^۱

۲. صبر بر مصیبت عزیزان

حادثه کربلا، صحنه بزرگ‌ترین داغ‌ها و عظیم‌ترین صبرها و مصیبت‌ها بود. عزیزترین انسان‌ها مقابل چشم امام حسین علیه السلام و خاندانش پریپر شدند. محبوب‌ترین چهره‌ها به شهادت رسیدند و بازماندگان‌شان داغ دیدند و صبوری کردند. امام حسین علیه السلام پس از شهادت حضرت قاسم علیه السلام، عموزادگان و اهل‌بیت خود را به صبر دعوت کرد و فرمود: «صَبْرًا يَا بَنِي عُمُومَيِّ صَبْرًا يَا أَهْلَ بَيْتِي: ^۲ ای عموزادگان، صبر کنید. ای خانواده من، صبر کنید». در روز عاشورا حضرت علی اکبر علیه السلام را به صبر بر تشنگی دعوت کرد و به فرزند امام حسن علیه السلام هم فرمود: «يَا بُنَيَّ إِصْبِرْ قَلِيلًا». به دخترش سکینه سفارش کرد که زبان به شکوه و اعتراض نگشاید و بر تقدیر الهی صبور باشد: «فَاصْبِرِي عَلَى قَضَاءِ اللَّهِ وَ لَا تَشْكِي». ^۳ در واپسین لحظات حیات خود نیز هنگامی که بر زمین کربلا افتاده بود، زمزه عرفانی‌اش صبر بر همه این مصیبت‌ها و داغ‌ها بود: «صَبْرًا عَلَى قَضَائِكَ يَا رَبِّ! لَا إِلَهَ سِوَاكَ... صَبْرًا عَلَى حُكْمِكَ يَا غِيَاثَ مَنْ لَا

۱. عبدالواحد تمیمی آمدی؛ غرر الحکم و درر الکلم؛ ج ۷، ص ۱۹۰: «الضَّبْرُ يَهْوُنُ الفَجِيعَةَ».

۲. جمعی از محققان پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام؛ موسوعة کلمات الامام الحسین علیه السلام؛ ص ۴۶۵.

۳. همان، ص ۴۹۰.

غِيَاثُ لَهٗ: ۱ خدایا! بر تقدیر تو صبورم، معبودی جز تو نیست، بر حکم تو صابرم، ای پناه بی پناهان!.

شهید اسماعیل یزدان پور، شهید مدافع اسلام و وطن است که در جاده زاهدان - خاش به دست اشراک به شهادت رسید. مادر این شهید بزرگوار درباره صبر بر مصیبت از دست دادن فرزند جوانش می گوید: مدتی قبل از اینکه او شهید شود، در عالم خواب دیدم که یک عرب، یک لباس بلند سفیدی به من داد و گفت بیا، این چادر را حضرت زینب علیها السلام به تو داده‌اند. من در همان عالم خواب گفتم: آیا این چادر بر سر حضرت زینب علیها السلام بوده؟ گفتند تو آن را بردار، اگر از کمر به پایین خار و خاشاک داشته باشد، حتماً همان چادر است و اگر تمیز باشد که نبوده. من چادر را گرفتم و دیدم که از کمر به پایین همه خار و خاشاک است. چادر را محکم در آغوش گرفتم و گریه کردم و گفتم: این، همان چادر است. من این خواب را نشانه این می‌دانم که خدا صبر شهادت پسر من را زودتر به من داده است.^۲

۳. صبر در برابر جاذبه‌های دنیوی

جاذبه‌های دنیا و میل به راحتی، لذت، ثروت و مقام، سبب سستی بسیاری از افراد در میدان «عمل به تکلیف» و دور شدن از صحنه‌های خوف و خطر می‌شود؛ اما اگر کسی در برابر این جاذبه‌ها صبور و مقاوم باشد و فریب دنیا را نخورد، می‌تواند از انصار امام حسین علیه السلام

۱. سید عبدالرزاق موسوی مقرّم؛ *مقتل الحسین علیه السلام*؛ ص ۳۵۷.

۲. فاش نیوز (پایگاه خبری تحلیلی فرهنگ ایشار و شهادت)؛ «خدا قبل از شهادت

فرزندانم، صبر این مصیبت را به من داده بود»؛ ۱۳۹۸/۰۴/۱۶

باشد و پای در میدان جهاد بگذارد. این، درسی برای همه تاریخ و بشریت است. اگر عمر سعد نتوانست از «مُلکِ رِی» بگذرد و دست به آن جنایت بزرگ زد، بسیاری هم بودند که دنیا و رفاه و زندگی خود را فدای حق‌گویی و یاری امت‌ها کردند؛ از مسلم بن عقیل و هانی بن عروه در کوفه تا قیس بن مسهر صیداوی، قاصد شهید امام، حبیب بن مظاهر، مسلم بن عوسجه، زهیر بن قین و شماری از اصحاب امام علیه السلام که هر کدام شأن و موقعیتی داشتند، ولی بر جاذبه‌های دنیوی غلبه کردند و در میدان صبر خوش درخشیدند. زندگی و شهادت حرّ، یکی از بارزترین نمونه‌های چنین صبری است. او که فردی شجاع و نام‌آور و فرمانده هزار نفر از نیروهای کوفه بود، وقتی راه را بر امام علیه السلام بست، از همه افتخارات دنیوی و مادی گذشت و به امام حسین علیه السلام پیوست و شهید راه حق شد.

امام حسین علیه السلام پیش از حرکت از مکه، در جمع همراهان خود خطبه خواند و فرمود: «مَنْ كَانَ بَاذِلًا فَيَنَا مُهَجَّتُهُ، فَلْيُرْجَلْ مَعَنَا: ^۱ هر کس حاضر است جان و خون خود را در راه ما نثار کند، با ما حرکت کند». آن حضرت می‌دانست که بعضی حاضر نیستند از جان و زندگی بگذرند. از همین رو بود که به تصفیه نیرو پرداخت تا افراد سست و بی‌انگیزه در میان عاشورائیان نباشند.

گفت ای گروه هر که ندارد هوای ما سر گیرد و برون رود از کربلای ما
ناداده تن به خواری و ناکرده ترک سر نتوان نهاد پای به خلوت سرای ما
برگردد آن که با هوس کشور آمده سر ناوَرَد به افسر شاهی گدای ما ^۲

۱. محمد باقر مجلسی؛ بحار الانوار؛ ج ۴۴، ص ۳۶۶.

۲. محمد تقی نیر ممقانی؛ دیوان آتشکده حجت‌الاسلام نیر؛ ص ۱۰۸.

وقتی امام علیه السلام در شب عاشورا بیعت از اصحاب خویش برداشت و فرمود هر که می‌خواهد، برود؛ یکایک اصحاب و جوانان هاشمی برخاستند و اظهار کردند حاضرند بارها در راه یاری امام کشته شوند، زنده شوند و دوباره شهید شوند. امام علیه السلام نیز وفای آنان را ستود. این‌گونه اظهار وفا و یاری، جلوه دیگری از همان صبر و مقاومت در برابر جاذبه‌های زندگی و دنیاطلبی و عافیت‌خواهی است.

شهیدان حبیب بدوی از اهالی خوزستان و احمد محمد مشلب از اهالی لبنان، با سرمشق قرار دادن این آموزه از آموزه‌های کربلا بود که به تمام جلوه‌های دنیایی و ثروت و امکاناتی که داشتند، پشت پا زدند و در مسیر اعتلای کلمه الله و دفاع از حرم آل‌الله از جان خویش نیز گذشتند.

۴. صبر بر اسارت

شرایط زندگی در اسارت دشمن، بسیار سخت است. نبودن عنصر صبر، می‌تواند سبب از دست رفتن روحیه اسرا شود تا آنجا که با دشمن همکاری کنند یا ذلیلانه و ملتسمانه درخواست‌هایی داشته باشند یا خود را حقیر و شکست خورده بدانند؛ اما اگر عامل صبر وجود داشته باشد، دوران سخت اسارت را می‌توان قهرمانانه و با روحیه سپری کرد. بازماندگان حادثه عاشورا علاوه بر صبر بر آن همه داغ و مصیبت، بر سختی راه کربلا تا کوفه و کوفه تا شام، شرایط دشوار و سختگیری‌های سپاه کوفه و شام، توهین‌ها، آزارها و تحقیرهای شامیان و... هم صبور بودند و عزت خود را حفظ کردند.

سر سلسله این صابران، حضرت زینب علیها السلام بود که در سلام بر او نیز گفته می‌شود: «السَّلَامُ عَلَى قَلْبِ زَيْنَبِ الصَّبُورِ»

صبر از زبان عجز، ثناخوان زینب است عقل بسیط، واله و حیران زینب است
 ایوب، صابر است و لیکن در این مقام حیرت زده ز صبر فراوان زینب است
 در قتلگاه، جسم برادر به روی پوست بگرفت، کای خدای من، این جان زینب است
 برهم زن اساس جفاکاری یزید لحن بلیغ و نطق درخشان زینب است^۱

حادثه کربلا و صبر قهرمانانه اهل بیت علیهم السلام در دوران اسارت، به رزمندگان ما در دوران دفاع مقدس و به خانواده‌های آنان، درس صبوری آموخت که خانواده‌های آزادگان، سال‌ها چشم به راه بازگشت فرزندان اسپرشان بودند. امام امت علیه السلام در ترسیم صبر و مقاومت مردم ایران در پیامی فرمود:

مبارک باد بر خانواده‌های عزیز شهدا، مفقودین و اسرا و جانبازان و بر ملت ایران که با استقامت و پایداری و پایداری و پایداری، به بنیانی مرصوص مبدل گشته‌اند که نه تهدید ابرقدرت‌ها آنان را به هراس می‌افکند و نه از محاصره‌ها و کمبودها به فغان می‌آیند... زندگی با عزت را در خیمه مقاومت و صبر، بر حضور در کاخ‌های ذلت و نوکری ابرقدرت‌ها و سازش و صلح تحمیلی ترجیح می‌دهند.^۲

۵. صبر بر غربت و تنهایی

برخی افراد تا وقتی در مسیر می‌مانند که یاران و هوادارانی داشته باشند. اگر کسی آنان را یاری نکند، عقب‌نشینی می‌کنند. بعضی نیز

۱. محمد حسین صغیر اصفهانی؛ حسین علیه السلام پیشوای انسان‌ها؛ ص ۲۰۶.

۲. روح الله خمینی؛ صحیفه نور؛ ج ۲۰، ص ۵۹.

آنچنان به راه خود ایمان دارند و مقاوم و صبورند که اگر تنها و بی‌یاور هم بمانند، دست از هدف و مبارزه بر نمی‌دارند. امام حسین علیه السلام و عاشورائیان این‌گونه بودند و بر غربت و تنهایی صبر کردند. وقتی محمد حنفیه از روی خیرخواهی از امام علیه السلام خواست که به کوفه نرود و بی‌وفایی کوفیان را یادآور شد، امام علیه السلام در پاسخ او فرمود: «یا اخی! وَاللَّهِ لَوْ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا مَلْجَأٌ وَلَا مَأْوَى لَمَا بَايَعْتُ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ: ^۱ برادرم! به خدا سوگند اگر هیچ پشتیبان و پناهگاهی نداشته باشم، هرگز با یزید بیعت نخواهم کرد». در روز عاشورا نیز ضمن ردّ ذلت تسلیم در برابر دشمن، فرمود: «أَلَا وَآئِي زَا حِفُّ بِهَذِهِ الْأُسْرَةِ مَعَ قَلِيلَةِ الْعَدَدِ وَكَثْرَةِ الْعُدُوِّ وَخَذَلَةِ التَّائِصِرِ: ^۲ من با همین گروه از خانواده و یارانم، با کمی تعداد و زیادی دشمنان و یاری نکردن یاران، با دشمن جنگ خواهم کرد».

امام خمینی رحمته الله نیز با الهام از فرهنگ عاشورایی و صبر بر تنهایی و غربت در راه انجام تکلیف الهی در هنگام هجرت به فرانسه فرمود: «اکنون که من به ناچار باید ترک جوار مولی امیر المؤمنین علیه السلام را نمایم و در کشورهای اسلامی، دست خود را برای خدمت به شما ملّت محروم که مورد هجوم همه جانبه اجانب و وابستگان به آنان هستید باز نمی‌بینم و از ورود به کویت با داشتن اجازه، ممانعت نموده‌اند، به سوی فرانسه پرواز می‌کنم. پیش من مکان معینی مطرح نیست. عمل به تکلیف الهی مطرح است».^۳

۱. محمد باقر مجلسی؛ بحار الانوار؛ ج ۴۴، ص ۳۲۹.

۲. همان، ج ۴۵، ص ۸۳؛ ابن شهر آشوب؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام؛ ج ۴، ص ۱۱۰.

۳. روح الله خمینی؛ صحیفه نور؛ ج ۲، ص ۱۱۱.

۶. رجزهای حماسه‌سازان نماد اعتقاد و صبر

رجزها و شعرهای حماسی اصحاب امام حسین علیه السلام، حاکی از ایمان، اندیشه، روحیه، باورها و خصلت‌های اخلاقی آنان است. مروری بر رجزها، ما را با مجموعه‌ای از مفاهیم توحیدی، اعتقادی، ولایی و جهادی آشنا می‌سازد؛ مفاهیمی همچون: حمله کردن و نترسیدن، پشت به میدان نکردن، اظهار عجز و بیم نداشتن، ایستادن در برابر شمشیرها و نیزه‌ها، نهراسیدن از سختی‌ها، حمایت از امام تا آخرین لحظه، صبر تا رسیدن به آرزوها، صبر بر مرگ و شهادت تا رسیدن به بهشت جاودان، پایداری بر سر بیعت، سر خم نکردن در برابر سپاه دشمن و ... رجزهای حماسی حضرت عباس علیه السلام و شعار «إِنِّي أُحَامِي أَبَدًا عَنْ دِينِي» پس از قطع شدن دست راست و جنگیدن با دشمن تا شهادت، رجزهای امام حسین علیه السلام هنگامی که به تنهایی با آن سپاه می‌جنگد، گویای صبر و مقاومت و برنگشتن از راه حق است:

أَنَا الْحَسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ أَلَيْسَتْ أُنْ لَا أَنْتُنِي
أَحْمِي عِيَالَاتِ أَبِي أَمْضِي عَلَى دِينِ النَّبِيِّ^۱

من حسین بن علی هستم، سوگند خورده‌ام که از راهم برنگردم و از خانواده پدرم حمایت کنم و بر اساس دین پیامبر پیش بروم).

نتیجه‌گیری

حماسه کربلا، درس صبر و مقاومت به انسان‌هاست. شهدای عاشورا، نه از تهدیدهای دشمن و انبوه لشکریان کوفه ترسیدند و سست شدند،

۱. محمد باقر مجلسی؛ بحار الانوار؛ ج ۴۵، ص ۴۹.

نه جمعیت اندک و قطع پشتیبانی کوفیان آنان را متزلزل ساخت، نه تشنگی و زخم شمشیر و سختی کارزار آنان را به ستوه آورد، نه شهادت‌های متعدد، سبب ترس و وحشت‌شان شد، نه تن به ذلت و تحقیر و خواری دادند و نه جاذبه‌های مال و مقام و ریاست، آنان را در عزمشان ضعیف ساخت.

پیروان اهل بیت علیهم‌السلام در طول تاریخ، با صبر و استقامتی بی‌نظیر، مشعل عاشورا را همواره فروزان نگاه داشتند. از این رو مکتب عاشورا در همه عرصه‌ها - از جمله صبر و مقاومت و پایداری - به اسوه‌ای ماندگار تبدیل شد. اکنون ما در مقابل تهدیدهای دشمنان، خود را «فرزندان عاشورا» می‌دانیم و جبهه وسیع مقاومت در جهان اسلام، موفقیت خود را در گرو درس‌هایی می‌داند که از عاشورای حسینی آموخته است. ما نیز برای حفظ عزت و اقتدار و استقلال سیاسی و اقتصادی، نیازمند «صبر و مقاومت» به عنوان آموزه مهم عاشورایی هستیم.